

Johan Ludolph Lützen¹ fra Østerby i Daler Sogn.

Et 200 Aars Minde om en Læge-Missionær.

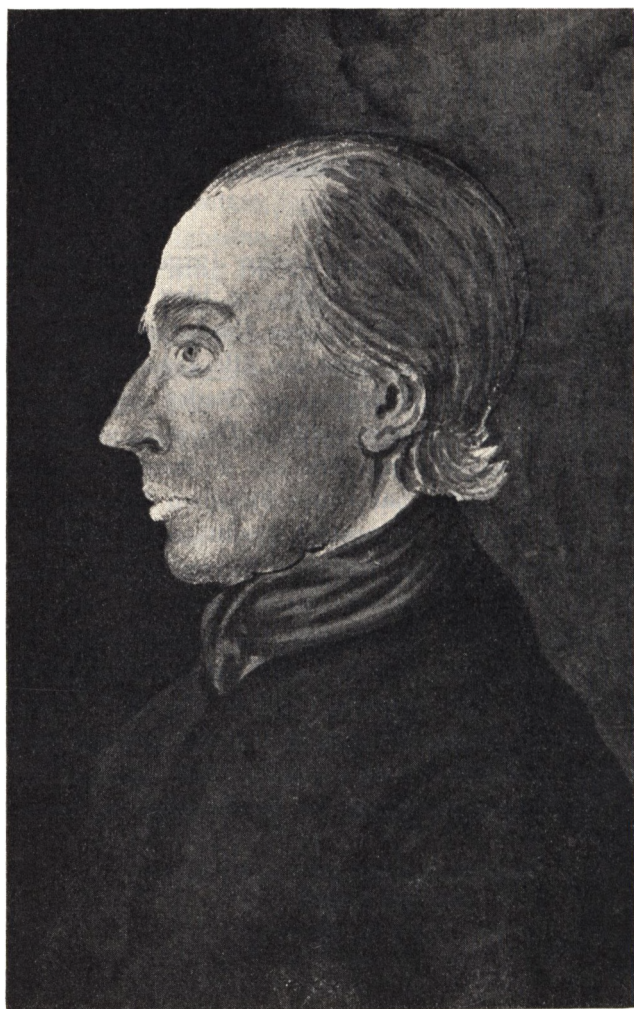
Af G. N. Rühmann.

»Den 18. Marts 1736 var Lytke Jyrgensen i Østerby hans liden Søn til Kirke og blev nævnet Johan Ludolph«, er der tilført Kirkens Daabsregister for Aaret 1736. Vi ved dog ogsaa, naar den lille *Johan Ludolph* blev født. Det var den 13. Marts, og Stedet var den gamle ærværdige Gaard i Byens nordlige Del, som vel er undergaaet Forandringer siden, men har de samme Grundmure endnu og hele Tiden har været Familien Lytsens Slægtsgaard. Den præges af gammel Tradition og Kultur, som lægger et eget fint Skær over den. Navnet »Johan Ludolph« bruges den Dag i Dag som Slægtsnavn.

Fyndige religiøse Indskrifter fra forrige Tider pynter Bjælker i dens Indre. Fra 30-Aars Krigens Tid stammer det lutherske Vers (jfr. Sønderj. Salmeb. Nr. 243), anbragt i store latinske Bogstaver og uden særligt Hensyn til Vers-Linjerne, som det her er gengivet med, ligesom der for bedre Læseligheds Skyld er sat baade store og smaa Bogstaver:

Vaare Gud icke met os denne Tid
Saa ska Israel sige:
Vaar Gud icke met os den Tid
Wi hafd lid Angst oc Kvide
Gud saa di Christne · store oc sma·
Aff mange vantro foractis saa
Som dem monn saare forfølg

¹) Saaledes skriver Missionæren selv sit Navn og derfor er denne Skrivemaade her bibeholdt; Slægten L. skriver nu Lytsen. — Det gengivne Portrait af J. L. L., en samtidig Akvarel, ejes af Slægten.

Hans Knudtsen anno Christi 1625.

En anden Bjælke bærer ligeledes i store latinske Bogstaver og i løbende Række en tysk Indskrift; Brugen af store og smaa Bogstaver er ogsaa her normaliseret:

Got gif mer in einem Dach als ein gantz Keiserdohm vormach.
Jo doch is he ein ricke Godt. Jo mer he gif jo mer he hat. Also
heet Godt de Werlt gelevet up dat he gaf sin einigen Sone alle
de an en gelowen nicht vorlaren werde.

Paa et Par Ledpæle i Nærheden læses følgende:

2 · Mose Bog 9 · 29 ·
Iorden Hører
Herren til.

Samuels · Bog 7 · 12 ·
Hidindtil Har
Herren Hiulpet .

Thi · Huor Man kommer
I Verdens · Vraaer ·
Der · findes · Agre
Som · Herren · Saaer
17

Ihvor Du Vanderer
· Og Hvad Vey
Din Gud og Frelser
Glem dog Ey
74

Omkring 1760 boede paa Gaarden i Østerby en Broder til Johan Ludolph, som hed Jørgen. Det er vel ham, som har ladet Ledpælene sætte ligesom en Del andre, han forsynede med sine Initialer og med Aarstal. En anden Broder, Andreas, var Gaardmand i Daler. En tredje, Niels, havde bosat sig i Ballum. Endnu nævnes en fjerde Broder, Hans, der vel var Købmand i Norge. Disse Søskende nævnes her, da de omtales i Missionærens senere meddelte Brevveksling¹.

Af Brevene saavel som af Brødremenighedens Arkiv i Christiansfeld fremgaar, at Slægten Lytsen i Daler Sogn

¹) Der findes 4 danske Breve fra Missionæren i Familien Lytsens Eje. For var der flere. Disse Breve er benyttede, henholdsvis gengivne i det følgende i deres originale Skrivemaade. De andre Breve er oversatte fra Tysk.

var stærkt grebet af Datidens pietistiske Trosbevægelse, der bragte den som saa mange andre i Forbindelse med Brødremenigheden, især da denne fik sin Koloni i Christiansfeld. Den i Ballum boende Niels og hans Hustru Else benævnes i Menighedens Personalregister »vore kendte Søskende«. Deres 1768 i Ballum fødte ældste Datter Catharina døde den 20. August 1800 som Medlem af Menigheden i Christiansfeld. Samme Sted døde 1787 henholdsvis 1790 de to Søstre Catharina og Maria, Døtre af Andreas Lytsen i Daler, som efter Faderens Død var flyttet til Christiansfeld og optaget i Menigheden. Deres, mest aandelige, Levnetsskildring giver et levende Indtryk af det stærke Trosliv, der maa have pulseret i Familien.

Hvornaar og under hvilken Paavirkning dette er opstaaet, vides ikke. Heller ikke, hvorledes det i Særdeleshed er gaaet med Johan Ludolph. Maaske gaar Traadene tilbage til Præsten Andreas Wedel, om hvis Virksomhed, og specielt Forsøget paa, paa egen Haand, at indføre Konfirmationen, jeg før har skrevet i Sønderjyske Aarbøger¹. Han var uden Tvivl en Forkæmper for Pietismen. Rigtignok døde han allerede 1730, men da havde Bevægelsen faaet stærkt Fodfæste i Vestslesvig. Baade Pastor Wedel og Johan Ludolph Lützen har faaet en kort Omtale i Brodersens Bog »Fra gamle Dage«, som ogsaa karakteriserer deres Indstilling i den Retning. Hvor ønskeligt det end kunde være at faa noget mere at vide om de lokale Forhold, er det dog kun med Hensyn til Lützens senere Liv, at Kilderne flyder rigeligere. I Aaret 1766 kom han til Herrnhut, men tog endnu i samme Aar til Neuwied ved Rhinen, hvor en Gren af Brødremenigheden havde slaaet sig ned og hvor han den 26. December blev optaget i Menigheden. Om hans udvortes Kaar og Tilstanden i Menigheden i Neuwied vil jeg lade det Brev tale, som han den 18. April 1771 skrev til Broderen Andreas i Daler, hvori det hedder:

¹) Sønderjyske Aarbøger 1933 S. 241 ff.

Neuwied d: 18 Apr. 1771

Kiere Broder Andreas Lützen

Den 6te Januar dette Aar haver ieg skreven dig til, ieg skrev og tillige med til Br. Niels, og afsendte Brevet under opskriftet til hannem à Niels Lützen in Reisby Ballum, men da ieg siden den Tid ingen Svar haver bekommet, hverken fra hannem eller fra dig, saa maa ieg billig tvifle, om Brevene ogsaa virkelig er kommet Eder til Haande, ieg maatte ellers tencke, at brefet til dig ikke er overleveret, hvilket skulde gjøre mig hiertelig ondt, siden ieg havde skrevet ting derudi, som allene var for dig, og som ikke sømmede sig at nogen fik det at læse. Det Bref som ieg forige Aar ij August med leilighed sendte over Hamburg, som og ikke er indløbet, var dog adresseret til Br. Niels. fra hannem haver ieg ikkuns bekommet et eneste Bref siden hand er bleven gift. ieg beklagede mig den tid for hannem at ieg her havde henvend 30 Rigsdaler Gield hvilken Gield ieg havde gjort paa min Reise hid her. samme skyld staar endnu; det glædede mig meget, da ieg paa den Tid fik Bref fra hanem og fra dig, hvorudi I giordte mig Haab at ij af en særdeles godhed vilde være mig behielpelig at ieg kunde blive min skyld løs. ieg haver vel mange gange tenkt derover; men siden dit siste Bref da du meldede mig om de slette omständigheder med Br. Hans haver ieg mesten Deel givet Haabet op. Kiere Broder, ieg vil engang skrive dig gandske tydelig om mine Omständigheder. En Broder ij Menigheden, som ikke haver lærdt nogen profession eller ikke have Middel, haver det ij Henseende til hans udvortes giennem Komst noget tungt. Det er vel sandt, at der trolig sørges for enhver, at hand kand have sin giennem Komst, der bliver vist ingen forsømt, men saasom Menigheden self haver mange afgifter, saa kand de ikke heller altid saa gierne som de vilde. ieg haver vel min giennem Komst, og lider ingen Mangel, men der findes dog saa mange andre ting, saasom Klæder og deslige, da det holder noget hardt at anskaffe sig meget mindre at kunde beholde noget tilovers at betale gield af med; det er sandt Frelseren haver forunderlig sørget for mig, og bragt mig igienem. Dette vil ieg oplyse med et Exempel. for 2 Aar var mine gamle Klæder, som ieg havde bragt hiemme fra i meesten Deel til Ende. ieg viste mig intet Raad, men see det traf sig yust at en gammel Broder paa den Tid gik hiem, hvilken ieg kiente ij hans Sygdom, samme Testamenterede mig sine Klæder, og ieg var saa meget meer hiulpet, saa som ieg hver Dag haver Forretning ij Staden. Denne Vinter haver vj det noget dyrt her hos os følgelig noget knapere end sädvanlig.

Hvorfor ieg skriver, kiere Broder, saa omständelig, skeer ij den Henseende, om du maaskee kunde udvirke hos de andre Brødre, at ieg ij det minste kunde komme ud af min giæld. ieg ved meget vel at der findes vanskeligheder nok. men saa som det ligger mig meget paa at blive hiulpet, saa haver ieg vovet at beklage mig for dig, siden ieg er forsikeret paa, at du gierne saa mig hiulpet, naar det ikkuns half veie kunde skee. ieg vil over det endnu mælde dig noget nærmere. Dog ij den visse Fortrolighed, at du for den Tid beholder det allene for dig, og ikke aabenbarer det noget Menniske. Nemlig, ieg haver Haab om at Frelseren maaskee vil af Naade værdige mig, at forkynde Sin Fortieneste og Død iblant Hedningerne og maaskee tillige at tiene mine Brødere med Medicin. naar det nu skulde skee saa ønskede ieg gierne tilforn at faa alle ting ij rigtighed. Da man desuden bruger meget til Klæde og adskillige ting, naar mand gaar paa saadan en Reise, ij sin tid skal du faa nærmere efterretning. Hvem ved om vj ikke ved saadan en leilighed endnu kunde faa hinanden at see og at tale paa en kort tid. I fald at ieg kunde blive hiulpen, saa taarde du ikkuns naar du ellers ingen leilighed viste, sende mig hvad det var til Altona. Der er en Broder som hedder Jacob Lilliental. ieg haver talt med hannem her, hand forstaar godt Dansk, og haver lovet mig at besørge all ting hvad det var. Meld mig dog om bøgerne endnu staar hos dig, og hvorledis det er dermed beskaffet etc. ieg havde gierne de Medicin'ske og alle skrevne Papierer. skrif mig ellers hvorledis det staar med alleting der hiemme. Øverigt haver ieg giort mig ret meget til gode ij den forgangne Passions'tid for mit hierte. ieg haver haft mangan sød nydelse ij Jesu Marter, og ieg kand troe at du ij din Deel og har glædet dig med alle arme Syndere at Frelseren haver bødet og betalt for alle ting. og forhvervet dennem alt, hvad de behøver til lif og Salighed. det er dog det ene fornødne, og det er i Sandhed værd at ligge pris paa. ieg befaler dig Jesu tro hierte igiennem, med dine Kiere Børn og forbliver din Elskende broder

Johan Ludolph Lützen

Herrn

Herrn. Jacob Lilliental à Altona saaledis er opskriftet, men du maatte da tillige afstemple det paa Posten.

Herrn

Herrn Andreas Lützen

à

p. Einschluss.

Dahler

Af dette Brev ser vi, at Ønsket og Haabet om at kunne blive udsendt som Missionær, er opstaaet hos Lützen. Tillige tænker han ogsaa paa at tjene sine Brødre — dette vil nok sige baade i Menigheden og blandt Hedningerne — med Medicin, altsaa som Læge. Det har jo været gammel Praxis i Brødremenigheden, at Missionærerne ved Siden af deres aandelige Gerning skulde have en jordisk Bestilling, der tillige kunde give dem Livsophold og gøre dem saa meget som muligt økonomisk uafhængige af Menighedens Støtte. Da Brødrene i Begyndelsestiden overfor deres Omverden levede i stærk Afsondrethed, følte de ogsaa meget tidlig Trang til at tage Lægerne ud af deres egen Midte og at give dem Uddannelse ved deres Seminarier. Fra 1764 holdtes der medicinske Forelæsninger ved Seminariet i Barby (ved Elben), som maatte besøges af alle Studenter¹, »thi«, hedder det i en Konferencedrøftelse mellem Zinzendorf og andre kort før Zinzendorfs Død i 1760, »alle de yngre Mænd i Seminariet skal lære nogen Medicin og den, som viser Lyst og Dygtighed, skal blive en god Medicus. Alle Sendebud skal eje noget Kendskab til Medicin. Brødre som medici kan gøre meget godt mod Legemet og Sjælen.« Hermed har Zinzendorf vidtskuende opstillet en Grundsætning, hvis Vigtighed og Betydning først længe bagefter gik op for stadig større Kredse af den kristne Hedningemission og resulterede i vore Dages udstrakte Lægemissionsarbejde. Fra samme Tid og vel ogsaa nok fra Zinzendorf selv stammer følgende smukke Skildring af den kristne Læge: »En sand Læge har af Guds Naade faaet et blødt og medlidende Hjerte overfor sine Brødre og Søstre og med Beskæmmelse lært at tro: hvad du gør mod den mindste af mine Brødre, gør du mod mig . . . Følelsen af sin Ufuldkommenhed og Bevidstheden om sin store Bestemmelse lader ham hele Dagen ikke tænke paa andet end paa, hvorledes han bærer Sjælen i sin Haand.

¹) Jfr. Bechler: 200 Jahre ärztlicher Missionsarbeit der Herrnhuter Brüdergemeinde. Herrnhut 1932. S. 12 ff.

Saasnaart han vaagner, kommer han med medlidende Hjerter sine syge ihu, befaler dem og sig sin og deres Herre i Vold, og denne Rapport vedvarer hele Dagen. Han tænker over, reflekterer, læser, noterer den øvrige Tid, som er til hans Raadighed; dog alt dette under stadigt Henblik paa Jesus. Derover glemmer han sig og sit Hus. Lægen og den syge maa være de bedste Venner og glæde sig, naar de ser hinanden. For Stedets »Arbejdere« (d. v. s. Præster m. m.) maa det være en Glæde at staa Lægen bi, for at hans Foranstaltninger til de syges bedste kan udføres. Gaar Lægen omkring i trykket Sindstilstand, lider det hele.«

Om Lützen har faaet den til ovenstaaende svarende medicinske Uddannelse, eller om den mere har bestaaet i Dygtiggørelse og Selvstudium under de stedlige Lægers Vejledning i Neuwied, ved vi ikke. Men i hvert Tilfælde betragtes han senere som kvalificeret Medicus.

Den 9. December 1771 havde Broderen Jørgen skrevet et Brev til Neuwied, som Johan Ludolph modtog den 19. December. Denne svarer saa Jørgen den 23. December i et Brev, hvori der efter nogle hjertelige Ord til Broderen angaaende et Pengetab og en Sygdom, Broderen Andreas lider af, findes et større Afsnit, som giver et godt Indblik i hans kristelige Tanker og Følelser:

Nu min kiere broder hvad skal ieg melde dig, mit hierte er fuld, men Ordene mangler, du kand icke troe hvad det var for en besynderlig Glæde for mig, at du og br. Andreas lever saa kierligen tilsamme, ieg kand let tænke at din understøttelse meget kand gavne hannem, det var mig saa trøstelig som det mig self skeede, ieg siger dig ogsaa derfor ret af hiertet megen tak, og at du skriver at forsoningen ved Jesum er dig til trøst og Vederquægelse. det udpärsede glædes Taarer hos mig. ieg tager stor deel ij saadan en vigtig sag, thj intet glæder mig meere end naar ieg hörer at Jesum elskes, at hans død og forsoning hoyagtes, sandelig hans Mandoms anammelse, levnet lidelse og død, skeede dog af ingen anden Aarsag og til ingen anden Ende, end som at gjøre alle Mennisker lyksalig, og mand maa tilstaa, at voris syndige fordervelse og naturlige tilstand er ij den punkt aabenbar, at vj ikke bekymrer os om den Mand,

som dog haver gjort sig saa meget fortient om os, og som virkelig dog for os allene haver udstaaet Nød og Død, det er visseligen Naade, og af den Hellig Aand, naar Jesum ofen indfalder os, naar voris hierte ofen henledis at tumle alvorligen over Frelserens lidelse og død og dens Aarsag og skeer allermest til den Ende, at voris hierter skal komme til deelagtighed og nydelse af hans døds fortieneste. Da ieg ved den hellig Aands oplysende kiende og følede mig som en forløren og fortabt Syndern, ach, da blef det min eneste Trøst, at Jesus var kommen til Verden syndere at saliggjøre. Da ieg bekiendte mine Synder for hannem, var hand saa naadig og forlod mig dem alle paa engang, der over fick ieg den Mand saa kier, at jeg viste mig intet skjønnere og elskværdigere endsom hannem, hand blef min største og beste Ven, og er det Gud skee lof indtil denne tiime, ieg lever med min usynlige Ven ij en nær forening, siden hand og er et Menniske som ieg, tusind taarer haver ieg ofte udøst til sine Fødder, for glæde, men og ofte for beskæmmelse, det gjør mig ret ondt naar ieg bedrøver hannem, thj ieg er jo dog ij mig self et syndige Menniske og kand ofte feile men ieg gaar strax til min frelseren og beder hannem om Naade, og hand er saa god og forlader mig alle tider alle mine Synder, det forvolder da, at ieg dagligen faar hannem kierere, og bliver immer meere fortroliger med hannem, ieg maa tilstaa ieg haver et fornoyet levnet ij hannem, mit hierte fryder sig ij Gud min Frelsern, og min lykke er stor ij Verden. Nu min allerkiere Broder, Hils dine Kiere Børn meget hiertelig fra mig, ieg vil flittig lege de unges hierter ij vores Bønner paa Jesu hierte. Hils og min kiere br. Andreas og sine Børn, ieg ønsker af mit hierte at den kiere Frelsern vil give Eder alle et fornøyet og lyksalig Nyt Aar, hand lade dette nye Aar blive et særdelis Fredens Aar for Eder. hand gjøre alle Eders hierter med hannem bekiendt, og lade Eder hans fortienestis Fylde aabenbaris. hand vil alle vel, hand vil gjøre alle got, hans hierte er uendelig fuld af Kierlighed. vær du kiereste br. paa det aller hierteligste hilset af din meget elskelige kiere broder

Johan Ludolph Lützen

Neuwied d. 23. Dez. 1771

Den 19. Marts 1772 skriver Lützen det sidste Brev fra Neuwied, som er bevaret. Anledningen dertil er, at han ad Omveje har hørt om sin Broder Andreas's Død den 26. Januar samme Aar. Det gengives nedenfor med Udeladelse

af et Parti, der indeholder nogle personlige Bemærkninger, som ikke har større Interesse:

Min Kiere Broder Jørgen Lützen

Jeg haver for en tid lang seet af Balt. Richters Bref til hans Søn her, at det haver behaget vor Herre at hiemkalde voris ij livet k. br. Andr. Lützen d. 26 Ian a. c. saa vel ieg paa den ene side ikke misunte hannem den store Lykke at see sit Løb fuldendet, da ieg er forsikeret om at hand af Naade er Evig hos Jesum; saa smertelig var det mig dog paa den anden side, ey allene derfor at hand var min broder og saadan en skilsmis imellem Sødskende ij henseende til det naturlige baand forvolder en dyb skiärende smerte, men ogsaa for hans kiere Børn skyld som nu er Fader og Moder løse. ieg kand forsikre dig, at ieg udøste mange taarer da ieg hørte denne efterretning, og det endnu holder hart naar ieg tenker derpaa. Der bliver mig altdsaa den eneste trøst tilbage ij den deel, at du og br. Niels tager Eder hans kiere Børn an, ieg kand vist tro siiden ieg ij den deel kiender dig, at du antager dig dennem som dine egen og ieg beder tillige hermed hiertelig at du vil tage Fadersted for dennem, da ieg got ved at deris Forældre haver med mange taarer opoferet Jesum deris børn. O at de ogsaa maatte høre hannem til, og blive hos hannem bevaret ij den onde Verden, og give hannem deris hierter ij Ungdommen, ieg vil ogsaa derfor takke Frelseren naar dette skeer. Vær saa god min br og meld mig hvor mange børn hand haver, deris Navne og Alder, og hvor de opholder sig, hils og Gunder og Catharina ret hiertelig, som bege dog kiender mig, meld mig og tillige br. Andr. siste endelig, og hvorledis ij haver holdet det med hans Huus og Gaard. Øverigt lever ieg sund og fornoyet. Hils og br. Niels meget hiertelig fra mig, ieg tenker meget ofte paa hannem. Enu et min k. br. Da det haver den Anseelse at ieg vel ikke lenge meere bliver her ij Neuwied ieg haver en tid lang her lagt mig meere paa Medicinen, og det bliver endnu herefter min hoved forretning ieg skal ij sin tid ikke ermangle at lade kiere br vide hvor ieg kommer hen, ieg skal give dig efterretning om alle ting hvorledis det gaar mig, og saa lenge ieg er ij live skal ieg ikke efterlade ij hvor ieg end befinder mig at skrive dig til. Kunde k. br. hielpe mig saa kand det skee paa samme maade til Altona som det forrige gang Nemlich til Iacob Lillienthal. hand reiser om Paaske til Franckfurt paa Messen, da hand formodentlig og kommer hid. Kunde ieg vente ved den leilighed at blive hiulpen, hvor vilde ieg glæde

mig og inderlig takke Gud og Eder derfor. Dog ieg ved ikke hvor snart reisen kunde gaa for sig. ieg befaler mig endnu engang ij din Kierlighed og godhed, vær forsikret om at ieg af hiertens grund haver dig kier. Den kiere Frelsern give os med hinanden den Naade at høre hannem til, paa det naar vj engang skal gaa ud af Verden, vj med glåde kand gaa den naadige Jesum ij møde. ieg hilser dig og dine kiere børn meget hiertelig, skrif mig og hvor mange børn du haver og deris Navne, tillige om br. Niels haver Børn, og hvorledis det ellers staar der hiemme. Der var en med mig hos Laust Broderssen, ved Navn Iens Engel fra Seirsléf. ved du noget om hannem, saa meld mig det, ieg forbliver din forbundne Elskelige broder

Johan Ludolph Lützen

Neuwied d: 19 Mart. 72

Herrn
Herrn Iørgen Lützen
Franco Hamburg. in
Østerby
bey Tondern

Brevene fra Neuwied vidner om et smukt Familieforhold. Det sidste viser os, at Uddannelsen som Læge nu var bleven Lützens Hovedarbejde, og at han venter snart at maatte blive udsendt som Lægemissionær. Allerede den 23. November 1772 kom ogsaa han til at kunne tiltræde Rejsen, der skulde føre ham til Østindien, hvor Brødremenigheden ejede en Bosættelse i den danske Koloni Trankebar. Rejsen foregik til Søs fra København. Der findes en meget udførlig og interessant Beretning om den, ikke fra Lützens Haand, men af en Missionær Wolthersdorf¹, der sammen med Hustru og flere andre ogsaa tog til Østindien. Det var til dette Selskab, Lützen havde faaet Lejlighed til at slutte sig, hvilket var Grunden til, at hans Ønske saa snart gik i Opfyldelse, og at han, efter at være ordineret af »Broder« Johannes i Neuwied, kunde rejse til København, hvor han ankom den 15. November. Om han endnu engang saa sine

¹) Jfr. de haandskrevne, i Original af mig benyttede, »Gemeinde Nachrichten« Wochen 39—52 1774 fra Arkivet i Herrnhut.

Slægtninge i Fødeegnen, faar vi ikke at vide. — Det Rejseselskab, der ventede ham i København, vilde egentlig allerede være rejst et Aar i Forvejen. Men da var man kommen 2 Dage for sent til København fra Travemünde. Asiatisk Kompagnis Skib var afsejlet. Kompagniet gav Haab om det næste Skib, men dette afgik først, som nævnt, den 23. November 1772, saa Missionærerne fik et helt Aars Ventetid. Det var Skibet »Prins Frederik«, ført af Kaptajn Jesper With, der tog dem ombord. Pladsen paa Skibets Mellemdæk, der blev anvist dem, var yderst knap, Luften meget daarlig, Fugtighed kunde ikke holdes borte. Men efterhaanden vænnede de sig til Forholdene og lagde sig i Fritiden efter at lære Portugisisk og Malabarisk. Den 30. November passeredes Skagen. Skibets Bevægelse i det aabne Hav blev stærkere, men Lützen var blandt dem, der ikke blev søsyge. Den 31. December naas Højden af Madeira. Den 6. Januar sigtes Ferro, og her bemærkes, at Skibets Constabel, en Præstesøn fra Bornholm, hvis Familie var beslægtet med den Lützenske, og som havde hørt meget om Brødrene, bad om at maatte deltage i deres Forsamlinger, skønt de afholdtes paa Tysk. Han var en stille og retskaffen Mand, som kun talte Dansk, men gerne omgikkes Brødrene og havde mangan en Samtale med Johan Ludolph. — Herefter begyndte de tropiske Farvande med Havets Lysen, flyvende Fiske, Besaantjes m. m., men ogsaa med stor Knaphed og Forringelse af Drikkevandet, saa man er glad for den 13. at kunne kaste Ankeret ud for Porto Pray, Havnebyen af Santiago, den største af Kap Verde-Øerne. Her kunde Skibet tage ny Forsyning. De Indfødte tragtede især efter Tøj. En Mængde Appelsiner kunde byttes mod et Stykke gammelt Tøj. Saa gik Rejsen videre. — Den 25. blev Lützen paa Grund af den stærke Hede meget syg. Flere Dage laa han med høj Feber og i Vildelse. Den 29. havde han et hæftigt Raserianfald. Saa blev det bedre. Hidtil havde han hjulpet sig selv med sine medicinske Kundskaber. Nu raadførte han sig med Skibslægen. Han

fik bedre Logi og Forplejning, og da den stærke Varme efterhaanden hørte op, kunde han den 2. Februar igen være lidt oppe, men var dog meget afkræftet. — Man passerede nu Ækvatorlinjen, kom ind i Sydøstpassaten og havde igen Brug for varme Klæder. Den 24. Marts løb Skibet ind i Kapstadens Havn. Man havde da været en Maaned længere undervejs, end man ellers brugte til denne Sejlads. Alle gik i Land og boede der indtil den 1. April. De nød det skønne Landskab, der forekom dem som et Paradis. Tyske Plantageejere indbød dem og beværtede dem paa det bedste. — Missionær Wolthersdorf havde med sin evropæiske Logivært en Samtale om Negerslaverne og spurgte, om man ikke gjorde noget for deres Sjæle, da Missionen ikke arbejdede i Kapstaden. Han svarede: »Af og til fik nogle deres Frihed og blev saa undervist i Kristendom og døbt. De levede imidlertid for det meste bedre, saafremt de vedblev at være Slaver og Hedninger, fordi de saa ikke behøvede møjsommeligt at sørge for deres Livsophold.« Paa Spørgsmaalet, om de ikke kunde være baade Slaver og Kristne, svarede, at dette ikke var Skik. — Den 1. April maatte man saa tilbage til Skibet, men først den 8., Skærtorsdag, kunde Ankeret lettes, og Kursen toges efter Forindien. Vinden var god, men Søen meget urolig, og da Madagaskar var passeret, kom man ind i den malabariske Regntids Omraade. — Den 4. Juni saas Asien for første Gang, nemlig Øen Ceylon. Glæden var stor, men størst blev den, da de rejsende efter Sejladsen Syd om Ceylon den 8. Juni fik Koromandelkysten i Sigte, og den følgende Dag ankrede Skibet op paa Reden af Trankebar. Den 10. tidligt landattes Passagererne, og Missionærerne blev hjertelig modtaget i »Brødrehaven« i Trankebar.

Denne Havneby var siden 1616 en Hovedby i de daværende dansk-østindiske Besiddelser. Brødremenighedens Bosættelse i Trankebar var derimod ikke gammel. I 1758 havde Zinzendorf ført en Brevveksling med Kong Frederik

V angaaende Anbringelsen af Brødremenighedsfolk som Kolonister i danske Kolonier med Mission blandt Hedningerne for Øje. Kongen henledte Tanken paa de Nikobariske Øer, og efter nogen Forhandling med Asiatisk Kompagni fik Brødremenigheden Ret til som Støttepunkt for dens Arbejde at oprette en sluttet Koloni, som de havde ønsket, i Trankebar. Men Tilladelsen til Missionsarbejdet gjaldt kun for de Nikobariske Øer, da der jo i Trankebar allerede var etableret en kongelig dansk Hedningemission med de i Halle uddannede Missionærer.

Allerede 1759 kom de første Brødre til Trankebar, baaret af hele Menighedens Forbøn og varm Interesse for Missionen paa de Nikobariske Øer. De erhvervede en Ejendom 2 km fra Byen og indrettede sig paa Menighedens Vis. Men der forestod en lang Ventetid. Paa Grund af Klimaets Ugunst havde Asiatisk Kompagni trukket sine Folk tilbage fra Øerne og standset Skibsforbindelsen. Dette varede i 8 Aar. I denne Tid kom det efter en god Begyndelse og vel heller ikke helt uden Brødrenes Skyld til Gnidninger mellem disse og de andre Missionærer. De sidste udvirkede endog en kongelig Udvisningsordre, som dog blev ændret til en Opholdstilladelse først for 3 Aar og senere for »nogen Tid«, men selvfølgelig lagde Utryghed over Tilværelsen.

I 1768 blev der endelig Lejlighed til at komme til Nikobarerne. Gouvernøren sendte et Skib til Atchin paa Sumatra og venligsindet mod Brødrene, som han var, gav han dem Lov til at benytte dette og viste sig meget hjælpsom med hele Udrustningen. Saa kunde nu 6 Brødre gøre sig færdige for at naa det længselsfuldt attraaede Maal.

De Nikobariske Øer ligger N. V. for Sumatra og et Stykke Vest for Bagindiens smalle sydlige Halvø Malakka. De bestaar af 2 Øgrupper og en enkelt, nordligt beliggende Ø: Nikobar. Paa Øen Nankauri ved Sydenden af Mellemgruppen var en god Strand og forholdsvis gunstige Bosættelsesbetingelser, hvorfor man valgte denne som Maal. Paa begge

Sider laa en Landsby med Indfødte, som ikke stillede sig uvenlige¹.

Befolkningen var i det hele taget af fredelig Art, dersom den ikke opæggedes. Dens Tal beløb sig til c. 7000. De tilhører den malayiske eller Papua-Racen, er plumpe, men kraftige, af brun til kobberrød Hudfarve. Ansigtet er bredt, Ørerne er store, ligeledes Munden, som har tykke Læber; Næsen er flad og Haaret sort. De bor langs Strandbredden i Huse, der i en Højde af $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ m er rejste paa Pæle. Deres Føde bestaar af Fisk, Svin og Høns og allehaande Frugt. Da de havde overmaade let ved at faa den, var Arbejde for dem et ukendt Begreb. — Først naar de blev ældre, levede de sammen i et Slags Ægteskab. Kønssygdomme var meget udbredte og hærgede stærkt. Deres Religion var i Hovedsagen Frygt for onde Aander, dog var Troen paa en Skaber af alle Ting ikke helt ukendt, ligeledes paa en »Djævel« som Aandernes øverste. Ved Fuldmaane, Nymaane, Begravelser m. m. holdtes store Drikkelag. Kristendommen var de næsten helt uimodtagelige for. Den fandt ingen Indgang hos dem i de 20 Aar, Brødremissionærerne var der. Dog vandt disse i en høj Grad de Indfødtes Tillid og Kærlighed, hvilket vistes paa en gribende Maade, da Missionen maatte opgives.

Naar Asiatisk Kompagni hele Tiden søgte at fremme Brødremenighedsfolkenes Bosættelse i Indien og i Særdeleshed paa Nikobarerne, skete dette ikke helt uden Bagtanke. Meningen var, at disse tillige skulde være et Mellemlid for Kompagniets Handel paa Øerne, hvilket Missionærerne ikke altid var saa fornøjede med, da det unddrog dem en Del deres egentlige Opgave. Indkøbet bestod i Kokosnødder og de saakaldte Arekanødder, af hvilke der fremstilles den i det sydøstlige Asien af mange Millioner tyggede Betel, som giver en forfriskende Smag, ægger Appetiten og

¹⁾ For dette og det følgende jfr. Römer: Geschichte der Brüdermission auf den Nikobaren und des Brüdergartens bei Trankebar. Herrnhut 1921. S. 27 ff.

fremkalder en Følelse af Velvære og godt Humør. Desuden udførtes til Kina spiselige Fuglereder af en Svaleart, Salanganerne, og til Indien Papegøjer, som skattedes meget der, fordi, som det hedder i en gammel Beretning, ingen andre dør taler saa tydeligt som disse. Missionærerne samlede ogsaa en Del paa Naturmærkværdigheder og solgte dem til Europa, hvilket i Begyndelsen hjalp godt til at financere deres Ophold.

Men den store Vanskelighed paa de Nikobariske Øer var Klimaet. Regnmængden hører til Jordens største, og de mange Urskove, der ikke lader nogen Solstraale komme til Bunds, spredte en Atmosfære af Sygdomsspirer, som naaede helt ud paa Havet, og som især Europæerne ikke kunde staa for.

Allerede før havde det kostet saa mange Menneskeliv, at Øerne undertiden opgaves af Asiatisk Kompagni. Det varede da heller ikke længe, før Febersygdomme hjemsøgte de nyankomne Missionærer og krævede de første Ofre. Snart fik Tripjet d. v. s. »Bolig af Venner«, som Missionærernes Bosættelse kaldtes af de Indfødte, sin »Guds Ager«. Ogsaa Kompagniet, der i Aarene 1769 til 1772 prøvede at forny sine egne derværende Faktorier, erfarede paany Klimaets haarde Modstand. Føreren, Kaptajn Falk, døde allerede 1769, ligesaa hans Assistent og 4 Mand kort Tid efter. Dobbelt saa mange deserterede. I 1772 opgav man da Forsøget og sendte et Skib, for at hente Resten af Folkene.

Nu var Brødrene atter ene. Den udtyndede og udmattede lille Skare trængte haardt til nye Hjælpekræfter og ny materiel Forsyning. Men netop i 1772 indtraf den heldige Begivenhed, at Brødremenigheden fik Koncessionen paa Christiansfeldt og dermed ophævedes alle Indskrænkninger baade for Bevægelses- og Bosættelsesfrihed i Riget og dets Kolonier. Nu kunde nye Folk komme fra Europa, hvilket var forbudt siden 1761. De første landsattes i Trankebar den 9. Juni 1773. Det var dem, Johan Ludolf Lützen var iblandt.

Nødraabet fra Nikobarerne optog alle Brødrenes Sind, og under Indtrykket deraf meldte Lützen sig, da han havde overstaaet en ny Sygdom, han var grebet af ved Ankomsten til Indien. Hans Tilbud blev taget som et Kald fra Gud og dennes Styrelse og hilst med almindelig Glæde, som Wolthersdorf skriver. Allerede den 21. August gik et Skib til Nikobarerne, og Lützen blev nu udset til at lede den Transport af Folk og Sager, som skulde sendes til Brødrene. Med Lützens Sendelse kunde man samtidig efterkomme et Ønske, som Missionærerne fra Nikobarerne havde tilkendegivet i et Promemoria af 25. Juli 1773: at sende dem en ung Medicus, der først under Betschlers Vejledning i Trankebar (Betschler var en meget anset Læge i den derværende Brødrekoloni) skulde have lært den stedlige Praksis og være opøvet deri, dog skulde han ogsaa have lært godt Malabarisk og være nidkær med Hensyn til Hedningernes Frelse¹. — Under den 12. August meddelte Lützen de Ældste i Herrnhut sit Forehavende; han skriver bl. a. følgende:

De kære Brødre af Unitetskonferencen ved, at jeg har følt en særdeles stærk Tilskyndelse og Tilbøjelighed i mig til at gaa til Nicobar, for efter den mig givne Evne at hjælpe med til at fremme den kære Frelasers naadige Hensigter med disse Øer. Da jeg nu herefter er blevet nærmere kendt med de derværende Brødres vanskelige Kaar og tillige har hørt, at hine stakkels Hedninger, saavidt man ved, endnu ikke har fornummet noget om Evangeliet, saa har det ligget mig des mere paa Hjertet, og den salige Guds Fred, jeg ofte har sporet under min Bøn for Nicobar, har altid hos mig efterladt det trøstelige Haab, at Frelseren der endnu vilde faa en Løn for sin Smerte. Jeg har derfor i Erkendelse af min dybe Fattigdom, megen Brøst og megen Uduelighed overgivet mig til Herren, at gøre med mig, som Han havde besluttet i Sit Hjerte, og lagde hele Sagen aldeles i Hans Haand, fordi jeg vel var overbevist om, at det slet ikke kom an paa min gode Vilje, og at jeg kun var et ringe Redskab til Hans Brug, men ogsaa vidste, at Han dog af Naade har skænket mig det Sind, i alle Stykker gerne at følge hans Vilje

¹) Jfr. Bechler: 200 Jahre m. m. S. 64.

og at agte det for Naade, hvis jeg i noget kunde være til Gavn for Ham og Hans Sag. Da det nu efter min Frelser's Vilje har føjet sig saaledes, at jeg i denne Maaned herfra med et Skib skal tage til Nicobar, saa har jeg ikke kunnet undlade selv at melde de kære Brødre af Unitetens Ældste-Konference dette og tillige at bede indtrængende om deres Velsignelse og Forbøn . . .¹.

Lützens Afrejse skete altsaa den 21. August. Han førte et stort Forraad med: Ris, Sæbe, Arak, som Lægerne dengang anbefalede meget for Opholdet i Troperne, Rødvin, 480 Pund Tobaksblade, Rygetobak, Snustobak, Sukker, Smør, Mel, Tvebakker, Krydderier, Sago, Græsløg, smaa og store Spande, Kurve, Stegepander, Save, Pæle, alle Slags Manufakturvarer, en Smeltedigel, en Ged o. s. v. Desuden fulgte ham nogle Indfødte, man havde lejet til Tjeneste paa Nancauri og 2 afrikanske Negerslaver, som man havde købt til det tungere Arbejde i Tropevarmen. Ogsaa en Del Medicin, som han for 36 Rigsdaler havde erhvervet af Betschler, og som vel var særlig kærkommen paa de usunde Øer, hørte med til Transporten².

Sejladsen varede til den 2. September. Om denne og Ankomsten vil vi lade Lützen selv berette. I det Brev, han den 7. September sendte til Trankebar, skriver han:

Nu har jeg Fornøjelsen at kunne melde, at jeg den 2. Sept. sund og lykkelig er ankommen hos de kære Brødre i Nicobar. Løsenet ved Afskeds mødet med mine allerkæreste Søkende i Brødre-Haven den 20. August, »De som han fører i Land efter deres Begæring, de skal takke Herren for hans Miskundhed og hans underfulde Gerninger og ophøje ham i Folkets Forsamling. Med Moders Haand leder han sine«, har des mere tilskyndet mig til Lov og Tak mod min allerkæreste Frelser, fordi jeg havde lidet Haab om denne Gang at komme til Nicobar. Vi forfejlede i Natten mellem den 29. og 30. August den rette Indsejling og kom 6 Mil for langt mod Nord til en anden Ø; og da vi ved Daggry søgte at naa frem til den rette Indsejling, var Vind og Strøm os saaledes imod, at vi saa os nødsagede til atter at gaa

¹) Jfr. »Gemeinde-Nachrichten«. Wochen 19—38. 1774.

²) Jfr. Bechler S. 64 og Römer S. 36.

ud paa Havet. Strøm og Vind drev os saadan nordpaa, at Kaptajnen og Styrmanden ikke saa nogen anden Udvej end eventuelt ved Madras at søge i Havn. Alligevel havde vi den næste Morgen Kap Nicobar i Sigte og styrede løs paa en lille Ø, for der maaske at finde Ankergrund og at afvente bedre Vejrlygt. Men paa een Gang forandrede Vinden sig saa meget, at vi nærmede os de Nikobariske Øer fra Øst. I 2 Døgn gjorde vi os Umage for at naa dem, men forgæves, idet Strømmen altid drev os tilbage. Derfor besluttede Kaptajnen den 2. September om Morgen en at sejle til Atchin; men vilde dog holde saa nær ind til Øernes Østside som muligt, for maaske at finde en Ankergrund eller dog gennem en Kano at kunne tilstille Brødrene et Brev. Hvorledes jeg var tilmode ved dette, kan man let forestille sig. Jeg udøste bevæget mit Hjerte for Gud; og næppe en Time efter hørte jeg, at vi skulde ankre. Kl. 2 om Eftermiddagen kastede vi Anker 1 ½ Mil borte fra Brødrenes Bolig. Vidunderlig har Herren hjulpet i den Del. Henved Kl. 8 Aften var jeg sammen med Kaptajnen hos Brødrene paa Nikobar og har truffet dem alle sunde. Jeg glædede mig af Hjertet over at være i deres Mitte, og de optog mig Stakkel i Kærlighed og glædede sig over at høre om Brødrenes Velgaaende i Haven. Meget andet kan jeg endnu ikke melde herfra. Nikobarerne anser jeg for at være et enfoldigt Folkefærd. De holder af Brødrene, fordi de er anderledes end de øvrige Europæere. I Søndags besøgte jeg sammen med Broder Armedinger i den nærmeste Landsby en gammel Mand, som er meget venlig mod Brødrene og nu er sygelig. Jeg hilste ham fra Brødrehaven, hvorover han viste sig meget fornøjet. I deres Sprog henter de Ordene saa dybt ud af Svælget og saaledes uden Accent, at det falder svært for en ny ankommen at skelne et Ord fra det andet og at forstaa det ret. Men Frelseren skal ogsaa nok hjælpe i dette. Med Nybygningen er det først saa vidt, som Gulvet skal være, der maa være noget ophøjet over Jordbunden. Den største Vanskelighed foraarsager den megen Regn, som tit skyller Murstenene, der af de faa Hænder er strøgne med megen Møje, naar de er opstillede for at tørres, paa een Gang fra hverandre. Levnetsmidlerne er for Øjeblikket knappe her. Jordbunden, som nu er ryddet, er meget frugtbar, men endnu kun lidt tilplantet. Landet er forøvrigt endnu fuldt af Buskads, hvorfor Indbyggerne kun bor langs Strandbredden i Huse paa Pæle, een til to Mand høje¹

¹) Jfr. »Gemeinde-Nachrichten« Wochen 39—52 1774.

Saa var Johan Ludolph Lützen nu paa de Nikobariske Øer. Uden Tvivl betød han en værdifuld Hjælp for den derværende Mission; thi paa den ene Side ejede han afgjort og stærkt de rette Motiver til denne Gerning og paa den anden Side vidner baade hans egne Breve og andres Udtalelser om ham om Kvalifikation f. E. i Retning af en videre aandelig Horisont og om Iagttagelsesevne og Interesse for Land og Folk m. m., som hans kristelige Beskedenhed ikke tillader ham at gøre Væsen af. Gerne vilde man dog have hørt lidt mere om hans Uddannelse baade i Europa og under Rejsen til og efter Ankomsten i Indien, endvidere om hans Praksis som Missionær og Læge. Paa Nikobarerne fik han Undervisning i de Indfødtes Sprog af en Kaptajn og begyndte at lave en endnu i Arkivet i Herrnhut opbevaret Fortegnelse over nikobariske Ord, der efter Lützens Død fortsattes af Missionær Armedinger. Men Arbejdet for at skaffe Evangeliet Indpas var uhyre svært. I sine Breve af 3. og 30. April 1777 klager han over Befolkningens absolute Mangel paa Modtagelighed, deres Overtro og Medicinmændenes store og fordærlige Indflydelse. Ogsaa over en voksende Frækhed, som ytrer sig i Tyverier. »Naar man siger: man elsker dem, saa svarer de: Saa giver os da Tobak«. — Hvad jeg har sagt om Lützens Personlighed, stadfæstes ogsaa af hans udførlige »historiske Beretning om Nikobarerne fra 1768 til 1777«, som findes i ovennævnte Arkiv og indeholder en Skildring af Øerne og deres Indbyggere samt Begivenhederne i dette Tidsrum. I denne er der bl. a. en Notits om den Lægebehandling, de hedenske Medicinmænd foretager: De foregiver, at de inden Operationen trækker alle Slags Sager, Potteskaar m. m., ud af Kroppen paa Patienten. Dette tror den syge og føler saa en Lettelse. Mange giver sig ogsaa, naar de ikke er syge, men tror, at Djævelen er vred paa dem, under Behandling af en Præst (d. v. s. Medicinmand) og lader sig rense af ham, idet de lader ham stryge hen og pibe over sig. Ved

enhver Smaating lader de Præsten hente, fordi det giver en vis Anseelse, naar de tit og ofte lønner ham¹.

Den 11. Januar 1775 skrev Lützen det sidste bevarede Brev til Familien i Europa — maaske det sidste, den modtog fra ham. Det er rettet til Broderen Jørgen og lyder saaledes:

Min allerkiereste Broder Iørgen Lützen!

Nu kan jeg med fornøjelse melde at jeg haver opholdet mig over et Aar herpaa Nancauri, et af de Nicobariske Eilande. I förstningen havde jeg en stærk feber at udstaa, men nu er jeg Gud skee lov frisk og sund. Det er nu alt over 2 Aar siden jeg hørte noget fra Eder og ij saa lang en Tid kand der skee mange forandringer, jeg venter derfor paa et brev fra min kiere broder Iørgen, og maaskee det er aldt underveis. Jeg skriver nu ij forvejen paa det naar et Skib kommer fra Tranquebar, hvilket vi ij denne Maaned venter, at jeg da strax kand sende det med. Min leve Maade er nu gandske anderledes, enda jeg var hiemme og ij tydsk Land. man spieser her kogte Riesgryn ij steden for bröd. Fisk faar mand mangfoldig af; vj boer ved Sæ Stranden. Svin og höns ere de eneste Kiød-Føde som mand haver her.

Jeg indligger en liden Sedel til broder Niels. hvorledes staa det med Hans? ere dine kiere Børn friske og vel. Sal. Andreas sine ogsaa? hils dem dog alle ret hiertelig fra mig. Det skal ij sandhed ret glæde mig, naar jeg hører det gaar dem vel, og faar vor Herre inderlig kier. jeg tänker vist ofte paa Eder der hiemme, vor kiere Frelsern velsigne Eder allesammen til lief og Siäl. Dig min allerkiereste Broder velsigner jeg for vor herre af mit inderste hiertens Grund, og forbliver din elskelige tro forbundne broder

Nancauri d. 11. Ianuar 1775

Iohan Ludolph Lützen

Herrn
Herrn Iørgen Lützen
in
Fr. Flensborg. Østerby
bey Tondern

Saa er der endnu de 2, allerede omtalte, Breve af 3. og 30. April, af hvilke dog kun et Uddrag eksisterer. Han var

¹) Jfr. Bechler S. 64.

da syg og rede til at dø. Med dyb Vemod og under mange Taarer omtaler han de nikobariske Hedninger og det frugtesløse Arbejde iblandt dem. Han elsker dem som Mennesker, Jesus døde for, skønt de i hele deres Adfærd ikke har noget tiltrækkende. — Den 28. Juni forværredes hans Sygdom. En stærk Malaria overfaldt ham, som tiltog fra Dag til anden; den 5. Juli besvimelede han næsten uafbrudt. Skønt han allerede havde taget Afsked med sine Omgivelser, indtraadte der dog en Bedring. Man haabede paa ny. Men saa kom der efter nogen Tid Vatersot til. September kom, og nu bar det mod Enden. Mange af de Indfødte bad om Lov til at se den syge Broder Lützen. Gribende er det at høre, hvorledes de i dyb Stilhed staar omkring hans Leje. Han var for svag til at tale med dem, men hans langvarige Sygeleje var for mange en Prædiken uden Ord, der gjorde et dybt Indtryk¹.

Den 30. September fik Herrens tro Tjener Hjemlov, kun 41 Aar gammel, og som de andres, der var gaaet forud, lagdes ogsaa hans Ben i den lille »Guds Ager« — langt, langt borte fra Fødegaard og Fødeby. Hvem havde sunget det ved hans Vugge, at han, det fjærne Nordens Søn, skulde finde sit sidste Hvilested under Sydhavets blaa Himmel og Palmernes Sus? — Menneskeskæbne, Guds Pioneres Skæbne. —

Missionsarbejdet paa de Nikobariske Øer traadte nu ind i sit sidste Afsnit². Og skulde man sætte en Overskrift over dette, kunde det kun være: en Missionstragedie eller rettere: et uvisneligt Hædersblad i den evangeliske og især Brødre-menighedens Missionshistorie. Vanskelighederne blev ved,

¹) Jfr. »Gemeinde-Nachrichten« Woche 41 og 42 1778, som bl. a. indeholder et Uddrag af Lützens 2 sidste Breve og Meddelelser fra de 2 Missionærer Armedinger og Liebisch bl. a. ogsaa angaaende Lützens Sygdom og Død. Efter Meddelelse fra Herrnhut Arkiv.

²) Jfr. Röm. S. 42 ff.

Jfr. forøvrigt ogsaa: Kay Larsen: De dansk- ostindiske Koloniers Historie. Centr. Forl. i København 1907—1908. I. Bind: Trankebar II. Bind: De bengalske Loger og Nikobarerne.

ja, øgedes fra Aar til andet. Det usunde Klima, Skibsforbindelsens Utilstrækkelighed, flere Skibstab og mange Skuffelser fra Europæernes f. E. Skibsfolks Side gjorde Forholdene næsten uudholdelige. En Henvendelse til den danske Regering om Støtte havde til Følge, at Gouvernementet i Trankebar omsider i 1784 sendte Skibet Dansborg med Levnetsmidler og andre Fornødenheder. Det næste Aar bragte det endog Hjælp 2 Gange, men det var for sent. Brødrenes Pengemidler og Menneskemateriale var udtømte. Allerede i 1775 havde man fra dansk Side opgivet at holde en Besætning i den Befæstning, der var anlagt paa Nikobar. Soldaterne døde som Fluer, og efter deres Tilbagetagelse laa Kanonerne m. m. og passede sig selv. Nu anmodedes Missionærerne om at varetage den danske Ejendomshøjhed over Øerne, idet den ældste i Tjenesten skulde være Kongelig dansk Resident, en Stilling, som dog ikke bidrog til at fremme deres egentlige Gærning.

Dennes Afslutning var nær. I 1787 tog Menigheden i Trankebar den tunge Beslutning at opgive Missionen paa Nikobarerne. Kun een Missionær, *Søren Hansen Kragh*, var endnu tilbage. Han og Menighedens Ejendele afhentedes i Slutningen 1787. Men allerede faa Maaneder efter døde ogsaa han.

I 1791 prøvede Danmark at forny Bosættelsen paa Øerne. Forsøget under Ledelse af en Præst ved Navn Engelhard og en Løjtnant Lackmann mislykkedes fuldstændigt. Førerne og en Del andre blev syge og døde snart efter deres Ankomst. Atter opgav man saa Ævred, og Øerne laa nu herreløse, indtil Danmark endnu engang — i 1846 — hejste Flaget, for dog i 1856 at tage det endelig ned. I 1869 kom Englænderne, indrettede en Forbryderkoloni, ophævede den i 1890, men beholdt Øerne i deres Besiddelse, uden dog at forny Kolonisations- og Missionsforsøgene.

Fra 1768 til 1787 havde Missionsarbejdet varet. Af 21 Missionærer, som arbejdede der i denne Tid, døde de 13

paa Øerne. De overlevende var saa haardt medtagne af Sygdom og Nød, at de døde en snarlig Død. Sandelig, hvad Brødremenigheden synger om sin Mission i Vestindien, det gælder paa gribende Maade ogsaa her:

Es wurden viele ausgesät, als wären sie verloren.

Auf ihren Beeten aber steht: Das ist die Saat der Mohren.

Men at stadig nye Mænd var rede til at gaa ud i denne Guds Riges forreste Skyttegrav, det er den kristne Kirkes Ære, og et Skær af denne Glans falder ogsaa paa Navnet: Johan Ludolph Lützen.